

MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALARDA IJODIY QOBILIYAT XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

JDPI katta o'qituvchichi Sh.Kamolova
Pedagogika va psixologiya yo'nalishi
1-bosqich magistranti Mamasoliyev
Mirjalol

Annotatsiya:Maqola bugungi kunning dolzarb mavzularidan bo'lib,bog'cha yoshidagi bolalarda ijodiy qobiliyat xususiyatlarini shakllantirishning psixologik asoslari masalalariga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Qobiliyat, ijodiy qobiliyatlari, layoqat, muloqot, nutq, fikr, ta'lim –tarbiya.

Yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish, ularda fan asoslariga nisbatan bilim, ko'nikma, malakalarni shakllantirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan hisoblanadi.

Shunga binoan mamlakatimiz maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohatlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri ham barkamol avlodni shakllantirishdan iboratdir. Ta'lim-tarbiya jarayoni bolalarning qobiliyat va layoqatlarini har tomonlama rivojlantirishga, ular shaxsini shakllantirishga qaratilgan.

Ko'pincha ular insonning qobiliyatlari haqida gapirishadi, bu uning ma'lum bir faoliyat turiga moyilligini anglatadi. Shu bilan birga, kamdan-kam odamlar ushbu kontsepsiyani ilmiy deb o'ylashadi va bu sifatning rivojlanish darajasini, shuningdek, uni yaxshilash imkoniyatini nazarda tutadi. Qobiliyatlarni rivojlantirishning qanday darajalari mavjudligini, ularni takomillashtirish ustida ishlashni va ulardan maksimal darajada foydalanishni o'rganishni hamma ham bilmaydi. Ayni paytda, biron bir qobiliyatga ega bo'lishning o'zi etarli emas, agar

siz haqiqatan ham ma'lum bir sohada muvaffaqiyatga erishmoqchi bo'lsangiz, bu sifat doimiy ravishda rivojlanib borishi kerak. Uzoq yillar olib borilgan tadqiqotlar ijodiy qobiliyatlar murakkab va ko'p qirrali psixologik bilimlardan iboratligini ko'rsatib berdi. I.V. Lvov ijodkorlik hissiyotlar to'lqini emas, uni bilim va ko'nikmalardan ajralmas deb hisoblaydi, his-tuyg'ular ijodkorlikka hamroh bo'ladi, inson faoliyatini ilhomlantiradi, uning oqimining ohangini oshiradi, inson ijodkorining mehnati unga kuch beradi. Ammo faqat qat'iy, tasdiqlangan bilim va ko'nikmalar ijodiy harakatni uyg'otadi. Shunday qilib, eng umumiy shaklda ijodiy qobiliyatlarning ta'rifi quyidagicha. Ijodkorlik - bu har qanday faoliyatning muvaffaqiyati bilan bog'liq bo'lgan, lekin inson tomonidan allaqachon shakllantirilgan bilim, ko'nikma va malakalar bilan cheklanmaydigan shaxsning individual psixologik xususiyatlari.

Ana shu tadqiqot ma'lumotlaridan foydalanib, ijodiy qobiliyatlar maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning xayotlarida muhim o'rin egallaydigan qator komponentlarni ajratib ko'rsatish mumkin:

Psixologik turkum adabiyotlarda ilmiy ta'rifga ko'ra, qobiliyat - bu muayyan shaxsning individual va psixologik xususiyati bo'lib, uning muayyan faoliyatni amalga oshirish qobiliyatini belgilaydi. Muayyan qobiliyatlarning paydo bo'lishi uchun tug'ma shartlar - bu birinchisidan farqli o'laroq, tug'ilishdan boshlab odamda paydo bo'ladigan moyilliklar. Shuni yodda tutish kerakki, qobiliyatlar dinamik tushuncha bo'lib, ularning doimiy shakllanishi, rivojlanishi va faoliyatning turli sohalarida namoyon bo'lishini anglatadi. Qobiliyatlarning rivojlanish darajalari doimiy ravishda o'z-o'zini takomillashtirish uchun hisobga olinishi kerak bo'lgan ko'plab omillarga bog'liq. Shaxsiy qobiliyatlarning rivojlanish darajasi ikki turga bo'linadi: Reproduktiv, inson turli ko'nikmalarni muvaffaqiyatli o'zlashtirish, bilimlarni egallash va qo'llash, shuningdek, allaqachon taklif qilingan model yoki g'oyaga muvofiq faoliyatni amalga oshirish qobiliyatini namoyon qilganda; Ijodiy, inson yangi, o'ziga xos narsalarni yaratish qobiliyatiga ega bo'lganda. Bilim va

ko'nikmalarni muvaffaqiyatli egallash jarayonida inson rivojlanishning bir darajasidan boshqasiga o'tadi.

Bundan tashqari, qobiliyatlar ham Teplov nazariyasiga ko'ra umumiy va maxsusga bo'linadi. Umumiylar har qanday faoliyat sohasida namoyon bo'ladiganlar, maxsuslari esa ma'lum bir sohada namoyon bo'ladi. Demak, bugun maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanayotgan har bir bola eng avvalo tarbiya jarayonida o'zining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga e'tibor berishligi, ko'prok rasm musiqa kabi ijodiy qobiliyatlarini shakllanishiga e'tibor qaratish lozim.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchi bolaning qobiliyat xususiyatlarining shakllanishida o'yin faoliyati muhim rol o'ynaydi. Bugungi kun dolzarb muammolardan biri bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Afsuski, ko'pchilik ota-onalar bolaning qobiliyat xususiyatlarining rivojlantirishga etarlicha e'tibor bermaydi, bu esa kelajakda bolalarning imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklaydi. Ijodkorlik har bir bola hayotida juda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, agar bola tasavvurning etishmasligidan aziyat chekmasa ham, ota-onalar o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga e'tibor berishlari kerak.

Bog'cha yoshidagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarning asosiy rivojlanishi o'yin orqali amalga oshiriladi. O'yinda bolalarning eng qiziqarli faoliyat doirasini aniqlashga qodir bo'lgan qobiliyatlarini namoyon etishganlarida yaqqol korinadi. Shuning uchun o'yin - bu ijodiy qobiliyatlarni aniqlashning asosiy usullaridan biridir. Bu borada psixologlar sizning tasavvurlaringiz qanday darajada rivojlanayotganini va bolaning fikrlash tarzini belgilashga imkon beruvchi o'yin shaklida maxsus testlarni ishlab chiqishdi. Ba'zi bolalar tasavvur kuchi bilan harakat qilishadi, boshqalari esa xotiraning tasvirini suratga olishga moyil. Ba'zan bolalar bunday o'yinlarda qatnashishni rad etishadi, bu esa bolaga alohida yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Bolalarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish ham katta rol o'ynaydi. Bugungi kunda ota-

onalarham bolaga nafaqat rivojlanish imkoniyatini berishlari, balki faol ishtirok etishlari kerak. Bolaning musiqaga bo'lgan qiziqishi etarli emasligi sababli, ota-onalar uni musiqa maktabiga yoki rasm to'garagiga berishga shoshilishadi. Bolalarda har qanday ijodiy qobiliyatni shakllantirish uchun nafaqat chaqaloqning moyilligini aniqlash, balki to'g'ri yo'nalishda rivojlanish istagini kuchaytiradigan jiddiy ishlarni amalga oshirish kerak.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchi bolalar uchun Bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish dasturini yaratishning eng yaxshi usuli. Dasturda rivojlanishning barcha usullari - vizual, og'zaki va amaliy bo'lishi kerak. Vizual usullar har qanday suratlarni ko'rish, chizilgan yoki haqiqiy ko'rishni o'z ichiga oladi. Masalan, bulutlarni o'rganayotganda, ular nimaga o'xshashligini aniqlang. Og'zaki usullarga aloqa, hikoyalar, suhbatlarning turli shakllari kiradi. Misol uchun, ertaklarning birgalikdagi tarkibi, o'z navbatida, bir uchastka bo'yicha hukmni o'ylaydi. Amaliy usullar o'yinlarni, turli modellarni yaratish va ulardan foydalanishni va rivojlanish mashqlarini bajarishni o'z ichiga oladi. Barcha usullarni birlashtirib, siz o'zingizning intellektual qobiliyatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan bolaning keng qamrovli rivojlanishiga erishishingiz mumkin.

Bolalar ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun asos - bu birinchi navbatda erkinlikdir. Ota-onalar bolani majburlash va majburlamasliklari kerak. Bu borada muvaffaqiyatga erishish uchun sabr-toqat va muayyan taktika talab etiladi - ota-ona bolaning fikrini tinglashi, har qanday ijodiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini rag'batlantirishi va rag'batlantirishi kerak

Ushbu mulohazalardan ko'rinib turibdiki, bolalarda ijodiy qobiliyatlarini shakllanishi ularda majburiyat va javobgarlik hissining tarkib topishi bilan bog'liqdir. Ularda ana shunday sifat va kechinmalar to'la shakllangan bo'lsa, bilimlarni egallash yoki barkamollik uchun hech narsa to'siq bo'la olmaydi.

Yyqorida qayd etilganlardan shuni xulosa qilib aytish mumkinki, bu maqsad va vazifalarning hal etilishi bolalarni zamon bilan hamnafas bo'lishga, o'zining ijodiy qobiliyatlarini shakllantiribgina qolmasdan, yoshlarni tarbiyalash dardi

bilan yashash va kelajakni aniq ko'ra olishga o'rgatadi. Chunki ta'lim-tarbiya jarayoni maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilaridan ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishga yo'naltirilishi va ta'lim jarayonining natijasi ideal bilan qiyoslanishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5847-son 08.10 2019 y
2. E.G'oziev. Pedagogik psixologiya asoslari. -T.1997y.79.b
3. V.A.Kan Kalik. Учителей о педагогическом общении. М.: Просвещение. 1987г.92с.
4. Kamolova, S. (2022). ЎҚИТУВЧИ ПЕДАГОГИК ҚОБИЛИЯТЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(5). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5114>
5. Shirin Kamolova, РАСШИРЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НАУЧНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ СТУДЕНТОВ, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education
6. Shirin Kamolova, САМОВОСПИТАНИЕ – ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ГАРМОНИЧНО – РАЗВИТОГО ПОКОЛЕНИЯ, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education
7. Shirin Kamolova, THE ROLE OF UNIVERSAL AND SCIENTIFIC VALUES IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогика и психологии в современном образовании
8. Shirin Kamolova, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАНИИ ЯВЛЯЕТСЯ ТРЕБОВАНИЕМ СЕГОДНЯШНЕГО

- ДНЯ, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогика и психологии в современном образовании
9. Shirin Kamolova, IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 3 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari
10. Kamolova, S. (2022). IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от
<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5570>
11. Majidov, J. (2021). KEKSALIK DAVRINING BIOLOGIK VA PSIXOLOGIK HUSUSIYATLARI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (2). извлечено от
<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3074>
12. Jasur Majidov, СВОЕОБРАЗНОСТИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В СИСТЕМЕ “ТРЕНЕР-СПОРТСМЕН” В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ФУТБОЛЬНЫХ КЛУБАХ, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education
13. Majidov, J. (2021). ШАХСГА ТИЗИМЛИ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (3). извлечено от
<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4325>
14. Majidov, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (2), 608-613.
15. Эшонкулова, Х. (2022). ИҚТИДОРЛИЛИК МУАММОСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(7). извлечено от
<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5762>
16. Majidov, J. (2021). ЁШЛАРНИНГ ОИЛАВИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРИ ВА ОИЛАВИЙ ҲАЁТДАН ҚОНИҚИШ УЙҒУНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 1(1).

17.Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, 1(6), 69-77.